

VÝSKYT NÁSILIA VOČI ŽENÁM V INTÍMNYCH VZŤAHOCH

JAVORČEKOVÁ, M. - MRÁZOVÁ, A.

INCIDENCE OF VIOLENCE AGAINST WOMEN IN INTIMATE RELATIONSHIOS

Abstract

Násilím je teda nielen individuálne, osobné násilie páchané mužom na žene či dieťaťi, ale aj to, ak štát, jednotlivé jeho systémy, inštitúcie a ich pracovníci tolerujú a umožňujú násilie, ak nechránia obeť domáceho násilia, ale naopak, poškodzujú ich druhý krát. Toto sekundárne, inštitucionálne poškodzovanie a násilie považujeme za mimoriadne dôležité a nebezpečné. Nemožno ho ospravedlniť ničím, tak ako nemožno ničím ospravedlniť individuálne páchané násilie.

Kľúčové slová: násilie, ženy, intimita, rodina

Abstract

Násilím je teda nielen individuálne, osobné násilie páchané mužom na žene či dieťaťi, ale aj to, ak štát, jednotlivé jeho systémy, inštitúcie a ich pracovníci tolerujú a umožňujú násilie, ak nechránia obeť domáceho násilia, ale naopak, poškodzujú ich druhý krát. Toto sekundárne, inštitucionálne poškodzovanie a násilie považujeme za mimoriadne dôležité a nebezpečné. Nemožno ho ospravedlniť ničím, tak ako nemožno ničím ospravedlniť individuálne páchané násilie.

Kľúčové slová: násilie, ženy, intimita, rodina

Výskyt násilia voči ženám v intímnych vzťahoch

Výskum násilia medzi členmi rodiny nemá dlhú históriu. Táto oblasť dlho trpela selektívnou nepozornosťou laikov a odborníkov. Výskumy v zahraničí sa spočiatku orientovali na extrémny - vraždy manželiek a detí. Od 70. rokov sa počet výskumov v zahraničí zvyšuje a zameriavajú sa na problém v celej jeho šírke a závažnosti. Podľa zahraničných prameňov je každá piata až desiatka žena obeťou násilia (údaje sa líšia podľa toho, aké formy násilia sa berú do úvahy), ktoré na nej pácha manžel, partner či iný člen rodiny. 90 - 95 % obetí domáceho násilia tvoria ženy. Pre informáciu uvediem niekoľko zahraničných a niekoľko domácich údajov: V USA v roku 1989 2-3 miliónov mužov napadlo svoje partnerky, 21-34% všetkých dospelých žien ich partner

fyzicky napadne (1993), každých 15 sekúnd niektorú ženu zbije jej manžel alebo partner (1992), epidemiologická štúdia v USA (1976) ukázala, že v 28 % amerických rodín sa vyskytovalo fyzické násilie muža voči žene, v 70 % rozvádzajúcich sa amerických párov sa vyskytovalo fyzické násilie manžela voči manželke, v Anglicku to bolo 45 % (oba údaje sú zo 70. rokov). Viac než 30 000 amerických mužov bolo zabitých vo vietnamskej vojne, v rovnakom období bolo viac než 17 000 amerických žien zabitých v dôsledku domáceho násilia. V Rakúsku sa 54 % vrážd odohrá v rodine, v 90 % vrážd je obeťou žena alebo dieťa. V tejto krajine je ročne 150 000 - 300 000 žien obeťou domáceho násilia (Egger 1996). V 50-80 % prípadov, kde je žena týraná svojím partnerom, sú ním týrané aj deti (por. Egger 1997).

Často sa násilie muža voči manželke vysvetľuje (a v skutočnosti ospravedľňuje) tým, že muž mal vypité, alebo je alkoholik, že bol nervózny, unavený či prepracovaný, náhodou mu "vyletela ruka", lebo ho žena vyprovokovala či znervózňovala. Násilie sa dáva do súvislosti aj s agresivitou, hnevom a zlosťou, temperamentom. Je tu istá analógia, niektorí sú vysokí, iní malí, ale na rozdiel od agresivity, s výškou sa toho dá urobiť len málo. Dôležité je vedieť, že nič z vyššie uvedeného - ani alkohol či iné drogy, ani únava, hnev, zlosť, agresivita - nie je skutočnou príčinou násilia, ktoré muži páchajú na ženách, a nemožno nimi násilie mužov voči ženám ani ospravedlniť. Môžu byť len "spúšťačom" násilia v konkrétnej situácii. Ale skutočnou príčinou a dôvodom násilia je nerovnováha moci (fyzickej, psychickej, sociálnej, ekonomickej) medzi mužmi a ženami a zneužitie tejto nerovnováhy a prevahy mužmi. To, prečo muži páchajú násilie na ženách, veľmi významne súvisí s rodovými stereotypmi, s tým, ako, k čomu, k akému obrazu muža/ženy boli a sú vychovávaní chlapci a dievčatá, aký obraz a vzor muža/mužského správania a ženy/ženského správania sa prezentuje v rozprávkach, prísloviach a porekadlách, školských učebniciach, médiách a našom každodennom živote. Ak sa muž nahnevá v práci alebo si vypije s kamarátmi, je oveľa pravdepodobnejšie, že až po príchode domov udrie svoju ženu, prípadne deti, než že udrie svojho šéfa, kamaráta či náhodného chodca na ulici cestou domov.

Násilie v rodine, násilie manžela voči manželke nie je súkromnou vecou ich dvoch. Ak nikto takéto mužovo konanie neodsúdi, nikto v jeho blízkom či širšom okolí, nikto z oficiálnych predstaviteľov a významných osobností, to tiež prispieva k ďalšiemu udržiavaniu násilia na ženách a k tomu, že ďalšie ženy sú a budú bité a ináč týrané svojimi manželmi a bývalými manželmi. Aj keď medzinárodné dokumenty, ku ktorým pristúpila aj SR, už niekoľko rokov jednoznačne deklarujú a vyjadrujú výlučnú zodpovednosť páchatel'ov a štátov za násilie

páchané na ženách a deťoch, u nás to ešte ani dnes temer nikto nie je ochotný a schopný akceptovať, verejne vysloviť a podľa toho konať. Násilie môže zažiť každá žena - na ulici, v práci, doma. Väčšina násilných činov voči ženám sa však pácha doma. S javom násilia páchaného na ženách je spojených mnoho mýtov. Mnohí si napr. myslia, že násilie voči ženám sa vyskytuje len v nižších sociálnych vrstvách, v rodinách z minorít, u ľudí s nižším vzdelaním. Nie je tomu tak. Domáce násilie, ktorého obeťou je žena, nepozná vrstvy a hranice, vyskytuje sa na všetkých socio-kultúrnych úrovniach, vo všetkých etnikách, v rodinách z najnižších aj najvyšších vrstiev spoločnosti. Bité sú ženy s nízkym vzdelaním, bez zamestnania, ale aj vysoko vzdelané a profesionálne úspešné ženy.

Rovnako si mnohí, vrátane profesionálov myslia, že týrané ženy sú masochistické, duševne choré alebo aspoň "zvláštne", že v skutočnosti potrebujú a chcú násilie, alebo že si násilie zaslúžia svojim správaním voči mužovi, vo vzťahu (napr. provokujú muža verbálne, znervózňujú ho, nedokážu dostatočne a primerane udržiavať domácu pohodu a dobrú atmosféru a pod.). Podobne je rozšírený názor - vo verejnosti, ale aj u pracovníkov všetkých zaangažovaných profesií -, že keby týrané ženy skutočne chceli odísť, keby to bolo skutočne také strašné, tak by od muža odišli, pretože odísť sa dá, nie je to až taký problém; sú teda presvedčení, že žena by mohla odísť, ale v skutočnosti nechce. Žiadna žena nevstupuje do manželstva preto, aby ju partner bil či ináč jej ubližoval. Násilné útoky muža (zvlášť prvý) sú pre ženu šokom. Muž svoje správanie ospravedlňuje ako "pošmyknutie", ktoré sa už nikdy nezopakuje, alebo naopak, za svoje násilie viní ženu (ona môže za to, že "ju musel udrieť", "udrel ju, lebo jej chcel dobre"). Žena pripisuje mužovo násilie jeho nálade, zlosti, alkoholu, únave, vždy znovu a znovu uverí jeho sľubom a postupne aj ona sama stále viac obviňuje z mužovho násilia seba a preberá zaň zodpovednosť. Postupne v takomto týrajúcom vzťahu muž ženu stále viac izoluje od iných ľudí, vrátane jej priateľov a príbuzných, a niekedy aj od detí (hlavne, ak sú to synovia). Nakoniec je násilnícky, týrajúci muž paradoxne tou jedinou osobou, ktorá je k žene aspoň občas láskavá (alebo jej aspoň niekedy neubližuje). Situáciu týchto žien veľmi sťažuje skutočnosť, že veľmi často im druhýkrát ubližujú tí, ktorí by im mali pomôcť a ochrániť ich. Týrané ženy veľmi váhajú, kým skutočnosť, že im manžel ubližuje, zverejnia a vyhľadajú pomoc či oznámia násilie. Je skôr pravidlom než výnimkou, že namiesto pochopenia, pomoci a ochrany sa im ujde nepochopenie, nedôvera, pochybnosti a obvinenia. Násilie je veľmi závažným, silným stresorom. Podľa medzinárodnej šesťstupňovej stupnice akútnych a chronických životných stresorov je domáce partnerské násilie stresorom piateho stupňa. Obeť útoku prežíva extrémnu situáciu, ktorá ju traumatizuje a poškodzuje a ktorá má väčšmi závažné

bezprostredné aj dlhodobé účinky. Sú to bolesti hlavy, depresivita, pocity únavy, urologické a gynekologické ťažkosti, poruchy príjmu potravy, nespavosť, bolesti v panvovej a krížovej oblasti, ale môže to byť aj zneužívanie alkoholu či iných drog, sebapoškodzujúce správanie, vážne psychické ochorenia, fatálnymi následkami sú samovražda ženy alebo vražda násilníckeho, týrajúceho muža. U týraných žien sa zistili rovnaké prejavy a symptómy ako u ľudí, ktorí prežili koncentračné a zajatecké tábory, u ľudí, ktorí boli obeťami únosov, prepádov a u ľudí, ktorí prežili prírodné katastrofy. Situácie, ktoré prežili títo ľudia, a situácie, ktoré prežívajú týrané ženy, majú viacero spoločných znakov. Sú to situácie "zajatia" a "uväznenia". Je v nich ohrozený život obetí, obeť sú izolované, nemôžu samy zo situácie uniknúť (alebo sú o tom aspoň presvedčené) a násilník sa k obeť správa občas láskavo. V takýchto situáciách sa medzi obeťou a násilníkom utvára zvláštny vzťah - pripútanie (jedným zo znakov tohto špecifického vzťahu je napr. lojalita k násilníkovi, snaha chrániť ho, a dokonca súcitiť a "spolupráca" s ním). Len málo ľudí, vrátane odborníkov u nás vie o tomto špecifickom emocionálnom vzťahu, označovanom aj ako "štokholmský syndróm".

Len málo ľudí, vrátane odborníkov si uvedomuje a vie, že to, čo týraná žena prežíva a ako sa správa - nech sa to zdá akokoľvek čudné a nepochopiteľné, až "nenormálne" -, je v skutočnosti normálnou reakciou ženy na nenormálnu situáciu, v ktorej žije. Týrané ženy si vytvárajú veľmi zložitú, mnohokrát bizarnú stratégiu, ako sa vyhnúť mužovmu násiliu, ako ho zmierniť alebo zastaviť. Sú to veľmi dôležité stratégie, umožňujúce žene prežiť; stratégie na prežitie aj vo veľmi nebezpečných, život ohrozujúcich situáciách. Toto sú dôvody, ktoré spôsobujú, že týrané ženy nedokážu zo vzťahu, ktorý ich poškodzuje, a od muža, ktorý im ubližuje, odísť. To sú dôvody, prečo týrané a zastrašené ženy nedokážu a nemôžu stále a donekonečna samy chrániť seba a svoje deti. A práve z toho - že neodídu a že nedokážu ochrániť svoje deti - sú tieto ženy veľmi často obviňované tými, ktorí ich majú chrániť a pomáhať im. Ženy, u ktorých sa v dôsledku extrémneho a dlhodobého stresu a traumatizácie vyvinuli nevyhnutné symptómy, vrátane špecifickej emocionálnej väzby typu štokholmského syndrómu k manželovi - násilníkovi, sú obviňované z existencie týchto symptómov, príznakov.

Záver

Obeť iného násillia - zajatia - oslobodzujú špeciálne pripravení a vytrénovaní profesionáli. Od týraných žien sa očakáva a vyžaduje, aby sa oslobodili a aby si pomohli samy. Obeť únosov ani rukojemníkov pri prepadoch bánk nikto neobviňuje, že sa neoslobodili sami. Od pracovníkov banky, ktorú prepadli, nikto neočakáva, že zachránia majetok banky, nikto im

nevyčíta, ak ho neochránia. Od žien týraných v manželstve očakávajú a vyžadujú, aby ochránili nielen seba, ale aj svoje deti a majetok. A vyčítajú im, ak to neurobia. Týraná žena, ktorá nedokáže ochrániť seba a svoje deti a uniknúť z násilníckeho vzťahu, je veľmi často posudzovaná negatívnejšie než muž, ktorý násilie pácha. Násilie páchané na ženách je tolerované oveľa viac než násilie páchané na deťoch a mužoch či na starých ľuďoch. Týrané ženy nemôžu zastaviť násilie, ktoré na nich páchajú ich manželia, partneri. Týrané ženy v najväčšom osamotení ďalej znášajú týranie a neodídu - lebo my ostatní mlčíme a nekonáme. Prelomiť naše mlčanie a prestať tolerovať násilie páchané na ženách v rodine, to sú prvé kroky v efektívnom zasahovaní proti tomuto násiliu.

Zoznam bibliografických odkazov

Čirtková, L., Vitoušová, P. a kol.: Pomoc obětem a svědkům trestných činov, Grada, Praha 2007

Holubová, B.: Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia, IVPR Bratislava 2006

Mátel, A.: Prevence úrazu, otrav a násilí 02/2009

Fatrcová – Šramková, K 2010. Výživa a životný štýl detí a adolescentov. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2010.114 s ISBN 978-80-552-0424-6

Holder, R.: Challenging Domestic Violence. Training and Pack of Informations. London Borough of Hammersmith and Fulham Comunity Safety Unit 1991.

Definícia RE cit. podľa Heise, L. L. - Pitanguy, J. - Germain, A.: Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví. Pro Familia / Aspekt, Bratislava 1998.

Mindell, A.: Sitting in the fire. Lao Tse Press, Portland 1995.

Egger, R.: Zákonné a administratívne opatrenia na potlačanie domáceho násilia voči ženám. In: Násilie v rodine: Pomoc ženám v situáciách domáceho násilia. Zborník zo seminára konaného 22.-23.11.1996 v Humennom. Pro Familia 1996.

Egger, R.: Násilie páchané na ženách - dôsledky na deťoch. In: Zborník zo seminára "Deti a násilie", konaného 16.-17.5.1997 v Humennom. Pro Familia 1997.

Sopková, E.: Násilie v rodine - problém bitých žien. In: Zborník z 3. celoštátneho seminára MaPP ČSSR, MPSV ČSR. Praha 1984.

Sopková, E.: Problém násilia voči ženám na Slovensku. In: Zborník zo seminára o intolerancii a násilí voči ženám v Bratislave 10.-11.10.1994. IDCRC, Bratislava 1994.

Sopková, E.: Bité ženy na Slovensku - Informácia o výsledkoch prieskumu. In: Pomoc obetiam sexuálneho zneužívania. Zborník zo seminára konaného 17.-18.10.1997 v Humennom. Pro Familia 1997.

Kontakty

Mgr. Bc. Martina Javorčeková,
martinajav@hotmail.com

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. Bratislava

Prof. PhDr. Alžbeta Mrázová, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. Bratislava